

of concentration of lexical (noun, adjective, verb, adverb) and phraseological synonymous units to denote the emotion of fear. It has been observed that the synonyms for the emotion of fear, introduced by Maria Mathios, record human experiences at the level of physical sensations and much less often at the level of psychological ones. Sometimes, when the author expands the scope of what is described to the size of the community, they can acquire a social focus. Units of the lexical-semantic group «fear» are used by Maria Matios not only in a direct, but also in a metaphorical-figurative sense. The study confirms the scientists' conclusions that synonyms in the language system perform two main functions – clarification and substitution. The sophisticated synonymous series denoting the emotion of fear, observed in the analyzed works, testifies to Maria Matios's perfect mastery of literary language reserves on the one hand and vernacular elements on the other. The study of the author's prose in the specified direction is promising for the systematic study of synonymous relationships of units of the lexical-semantic group «fear» in the works of modern writers.

Key words: synonym series, ideographic synonyms, prose, Maria Matios, vocabulary, phraseology, emotion of fear.

Отримано: 4.11.2023 р.

УДК 811.161.2'373.4:355

DOI: 10.32626/2309-7086.2023-20.114-127

Тетяна Сукаленко

ORCID 0000-0002-5107-9914,

*доктор філологічних наук, професор кафедри
мовної підготовки та соціальних комунікацій,
Державний податковий університет*

Наталія Ладиняк

ORCID 0000-0002-3091-0772,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЛІТАРНОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНИХ УКРАЇНОМОВНИХ ЗМІ

У статті схарактеризовано основні тенденції та перспективи розвитку мілітарної лексики в сучасних ЗМІ. Здійснено огляд праць українських науковців із питань вивчення професійної лексики військовиків, військової термінології тощо. Встановлено, що з початком війни в Україні у 2022 році словник мілітарної лексики поповнився новими лексемами, а також тими, які вже існували раніше, але набули іншого змісту. Реалії війни відбито у розширенні значень слів, які фігурують у новинних випусках, живому спілкуванні українців. Окрему групу лексичних нововведень у мілітарному дискурсі становлять назви зброї, які мають високу частотність уживання в сучасних ЗМІ.

Ключові слова: мілітарна лексика, війна, дискурс, медійний текст, сучасні україномовні ЗМІ.

Постановка проблеми. Військова сфера активно постачає інноваційну лексику до словникового складу української мови, оскільки війна, конфлікти та боротьба з тероризмом перебувають у центрі уваги будь-якого суспільства сучасного глобалізованого світу.

Лексика військової галузі в сучасних умовах збройного вторгнення сусідньої держави на територію України набуває все більшої популярності та значущості. Її вживання не обмежується професійною сферою військовиків, а стало частотним абсолютно в усіх сферах життя суспільства. Відтак і наукове її осмислення набуває ще більшої актуальності.

Загалом проблемами вивчення різних аспектів мілітарного дискурсу займалися В.В. Балабін, А.І. Башук, О.І. Гуржій, М.О. Зайцева, О.Т. Калиняк, В.В. Погонєць, А.М. Сірант, Т.М. Сукаленко, Т.В. Ткаченко, С.А. Шпетна, Г.М. Яворська та ін.

В.В. Балабін аналізував функційно-стилістичні, лексико-семантичні та структурно-морфологічні особливості американських військових сленгізмів [1]. А.І. Башук з'ясувала особливості реалізації військово-патріотичного дискурсу (на матеріалі Facebook-сторінки Президента України Петра Порошенка) [2]. О.І. Гуржій, Р.І. Пилявець вивчили проблемні питання сучасної української воєнної термінології [3]. М. О. Зайцева визначила особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику [8]. О.Т. Калиняк виокремила особливості військового дискурсу в уявленнях жителів Львова про сучасні громадські організації [12]. В.В. Погонєць дослідила лінгвальні та соціолінгвальні параметри англійськомовної інноваційної лексики та фразеології військової сфери [19], схарактеризувала особливості англомовного військового дискурсу [18]. А.М. Сірант, Т.М. Сукаленко розглянули тенденції розвитку мілітарної лексики в сучасному медійному дискурсі [25]. Т.М. Сукаленко, С.А. Шпетна простежили функціонування військового дискурсу в сучасному комунікативному просторі [26]. Т.В. Ткаченко розглянула мілітарний дискурс Юліяна Мовчана, окреслила смислові домінанти, вивчила формальні та змістові складники творів, специфіку характеротворення, з'ясувала роль і значення найменувань, образів-символів у текстовій організації [27]. Г.М. Яворська визначила два асиметричні моди існування війни – фізичний та дискурсивний [30].

Мета дослідження – виявити та схарактеризувати основні тенденції та перспективи розвитку мілітарної лексики в сучасних ЗМІ.

Матеріалом для аналізу послуговували тексти, розміщені на сторінках популярних українських інтернет-видань. У процесі збирання та аналізу матеріалу було використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання, зокрема аналізу та синтезу, дескриптивної характеристики, контент-аналізу та дискурс-аналізу.

Виклад основного матеріалу. В історичному зрізі кожна держава на шляху свого становлення та розвитку проходить різні етапи. Одним із найбільш значущих, як показує історія, є війни. Г.М. Яворська наголошує на тому, що «від давніх часів тема війни становить важливий предмет аналізу, і в наш час таких досліджень стає дедалі більше. Після початку російської агресії проти України у 2014 р. стрибкоподібно зростає кількість праць про гібридні війни. Війна взагалі, й нові форми ведення війн зокрема, поступово перетворюються на об'єкт міждисциплінарних досліджень. Комунікативні та когнітивні аспекти вивчення війн підвищують свою вагу» [30, с.42]. Дослідниця трактує війну «як насамперед фізичний, матеріальний феномен – це зброя (танки, літаки, ракети, кораблі тощо), її застосування, нанесення ударів, захисні дії, руйнування об'єктів. Людські втрати, загибель військових та цивільних у ході конфлікту, також належать до фізичної сфери. Саме у фізичному вимірі втрата людського життя є остаточною і незворотною» [30, с.42].

Р.І. Пилявець війну тлумачить як «соціально-політичне явище, що є однією з форм розв'язання засобами збройного насильства суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, національних, територіальних, релігійних та інших суперечностей між державами, народами, націями, класами, соціальними групами. Війна є продовженням політики насильницькими засобами і пов'язана зі зміною відношень між суб'єктами політики. Основним змістом війни є збройна боротьба, що є сукупністю воєнних дій різного масштабу, які ведуться в різних фізичних середовищах (на землі, на воді, під водою, у повітрі, у космосі) для досягнення політичних і воєнно-стратегічних цілей [17].

В.Н. Денисов наголошує на тому, що війна – це «багатозначний термін:

1. Соціально-політичне явище, крайня форма розв'язання соціально-політичних, ідеологічних, економічних, територіальних, етнонаціональних, релігійних чи інших суперечностей між державами, народами, націями, урядами, спільнотами або воєнізованими групами, що відбувається за допомогою організованої збройної боротьби.
2. Переносно – стан ворожнечі та відкритого протистояння між ким-небудь, крайнє загострення конфлікту в певній суспільній сфері (наприклад, війна інформаційна, торгівельна війна, війна пам'ятей)» [5].

У «Словнику української мови» війну потрактовано як «1. Організовану збройну боротьбу між державами, суспільними класами тощо. 2. перен. Стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба» [22, с.669].

Цікавим видається міркування Івана Огієнка, який в «Етимологічно-семантичному словнику української мови» зазначає: «Війна «Холодна війна», з англ. cold war Війна, але без вогневої зброї, політична війна» [15, с.229]. Як бачимо, незважаючи на різні епохи, семантика слова і його асоціативність залишилися незмінними.

Лексема «війна» є частотною в сучасних україномовних ЗМІ: *Війна, яка триває в Україні, продовжує завдавати шкоди добробуту мільйонів жінок, дівчат і молодих людей* (UNFPA. 11.01.2023); *3 початку повномасштабної війни росії проти України загинули 68 рятувальників, ще 5 співробітників Державної служби з надзвичайних ситуацій перебувають у російському полоні* (Громадське. 19.03.2023); *Рік повномасштабної війни росії проти України, серед іншого, був роком активних пошуків тих ефективних механізмів, які дозволять притягнути росію до відповідальності за багатомільярдні збитки та здобути компенсації для людей, держави та бізнесу* (Юридична газета. 15.03.2023); *Незважаючи на активну юридичну роботу протягом року повномасштабної війни та перші обнадійливі результати, шлях до стягнення компенсацій з росії тільки починається* (Юридична газета. 15.03.2023); *Колишній головнокомандувач силами НАТО в Європі Джеймс Джонс сподівається, що війна в Україні закінчиться у 2023 році* (Слово і діло. 28.12.2022) та ін.

У «Словнику синонімів української мови» лексема *війна* має такі синоніми: *боротьба, пря, наступ, боротьба, протиборство, борня, боріння, змагання, зіткнення, сутичка, поєдинок, двобій, герць, дуель, єдиноборство, одноборство, розмир, воєнні дії, свари, брань* [21].

Сучасні медійні тексти фіксують не всі лексеми, запропоновані в «Словнику синонімів української мови». Синонімами до лексеми *війна* можуть бути «збройна агресія»: *Збройна агресія росії – виклик для міжнародного права, для того правопорядку, який функціонував усі ці роки* (Урядовий портал. 19.09.2022); *Враховуючи, що збройна агресія рф проти України – це під-*

рив правового порядку, закладеного Радою Європи, перед Україною стоїть доволі амбітне завдання: притягнути росію до відповідальності за ті порушення, які ми маємо на окупованих територіях (Урядовий портал. 19.09.2022); «повномасштабне вторгнення»: **Повномасштабне вторгнення РФ 2022 року стало одкровенням для поціновувачів політики «братніх народів»** (РБК-Україна. 24.08.2022); **3 початку повномасштабного вторгнення вибухотехніки обстежили вже понад 100 тисяч гектарів території та знешкодили понад 400 тисяч снарядів** (Уніан. 19.03.2023); **3 моменту повномасштабного вторгнення Мін'юст активно відстежує ситуацію** (Урядовий портал. 19.09.2022).

Менш частотними у мові ЗМІ є синоніми до лексеми війна «**воєнні дії**» та «**протистояння**»: *Чинovníки сприймають воєнні дії, як прикриття для свого збагачення – експерт* (1-ua.tv. 23.01.2023); *Після анексії Криму та окупації Донбасу, ЄСПЛ був важливим полем юридичного протистояння з росією* (Юридична газета. 15.03.2023).

Із кожним наступним століттям, разом із прогресом у науково-технічному вимірі, вдосконалення відбувається і в засобах та способах ведення війн. Тож змін зазнає і словник, який обслуговує військову сферу. Певні лексеми виходять із ужитку, поповнюючи перелік історизмів. Натомість з'являються нові слова, які побутують як у військовому мовленні, так і в інших типах дискурсу. Як слушно зауважує В.В. Погонєць, військовий дискурс чи військова комунікативна подія є невід'ємним складником воєнного життя нації. «Воєнна ситуація, яку, передусім, вербалізовано у військовому дискурсі, сприймається як свого роду «діалог» з іншими людьми та культурами, здатний відобразити мовні, культурологічні, соціальні, економічні, політичні, етнічні, національні та інші ментальні поля картини світу певної лінгвокультурної групи» [18, с.65]. Мовознавці, вивчаючи професійну лексику військовиків, військову термінологію і т. ін., послуговуються поняттями «військовий дискурс» та «воєнний дискурс».

В.В. Погонєць під військовим дискурсом розуміє «текст як комунікативну підсистему мовлення в сукупності з позамовними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками» [19, с.47].

Власне щодо військового дискурсу, то лінгвісти вважають за доцільне виокремлювати два його типи: формальний та неформальний [19, с.68], що й може спостерігати в сучасних реаліях мовного простору українців.

Воєнний дискурс тлумачать як «результат політичного, соціокультурного, психологічного та історичного процесів, що реалізується у вигляді воєнної художньої літератури, воєнної публіцистики, воєнно-політичних матеріалів, створених групою суб'єктів або окремими суб'єктами. Вони є воєнними тільки за своєю тематикою, та загалом мають риси притаманні всім суспільно-політичним, публіцистичним та художнім текстам, де останні наділені спроможністю естетично перетворювати дійсність крізь призму внутрішнього стану та авторської майстерності в художньо завершене ціле» [23, с.64].

На нашу думку, поняття воєнний дискурс є більш містким щодо вербальних та невербальних засобів вираження.

Уважаємо, що комунікативна ситуація воєнного дискурсу є специфічною та може бути обмеженою в часі. Оскільки із завершенням воєнних дій частина лексики може вийти з ужитку через відсутність необхідності номінувати події, явища та предмети, пов'язані з війною.

Комунікативна ситуація воєнного дискурсу сучасного суспільства наразі знаходиться в активній фазі, відтак сторінки інтернет-видань, власне, як і дру-

кованих, залучають до своїх текстів більшу кількість лексики, ніж це було з 2014 року. В цьому контексті Г.М. Яворська вважає, що «зв'язок війни зі словесними подіями, перформативами, підтверджує роль, яка надається фактові оголошення війни. Оголошення війни – це мовний і водночас соціальний акт. Недарма у традиційній свідомості і сучасному публічному дискурсі існує поняття, що справжньою, «правильною» війською є тільки оголошена війна. Водночас неоголошена війна на рівні загальноприйнятих уявлень є такою, що відхиляється від певного ідеалізованого зразка» [30, с.43].

Із початком війни в Україні в 2022 році словник мілітарної лексики поповнився як новими лексемами, так і тими, що вже існували раніше, але зараз набули іншого змісту.

Із початком широкомасштабного російського вторгнення поширилась тенденція писати власні назви, пов'язані з країною-агресором, з маленької літери: *Росія/росія, Москва/москва, РФ/рф, Путін/путін*:

– *Це дивна війна. З нами воює сусід-агресор, але нашою територією йде газова труба, з продажу послуг якої **росія** заробляє і вкладає гроші в озброєння для посилення війни* (Gazeta.ua. 12.04.2022); *Він [Джеймс Джонс] також припустив, що війна в Україні може затягнутися, але якщо **росія** готова вести переговори про врегулювання, яке було б прийнятним для українського народу, то необхідно добитися зобов'язань з боку **москви** не вторгтися в інші країни* (Слово і діло. 28.12.2022); *Джонс зазначив, що **росія** вже сьогодні зазнала поразки, хоча й не визнає цього, але у військовій спільноті це розуміють* (Слово і діло. 28.12.2022); *Держжава сьогодні фінансово неспроможна покрити ті затрати, які ми повинні покривати, щоб нас не окупувала та не знищила ворожа **російська федерація*** (1-ua.tv. 23.01.2023); *Де вас застала війна? – У Сумах. Знав, що вона буде. 22 лютого в ефірі «Суспільного» казав, що вона неминуча, бо **путін** визнав ОРДЛО* (Gazeta.ua. 12.04.2022); *Ядерна кнопка, якою путін шантажує весь світ, – реальна чи бутафорська?* (Gazeta.ua. 12.04.2022).

Війна з російськими загарбниками, на думку Н.Б. Ладиняк, Т.М. Сукаленко, І.С. Беркешук, змінила нашу мову. «Гостре, дошкульне слово також стало зброєю. Внутрішня потреба позначити країну-агресорку відбита в написанні з малої літери власних назв: рф, росія, путін, москва й ін. З'явилися синоніми, які мають іронічно-глузливі, образливі відтінки: ерефія, мокша, мордор, расея, рашисти, орки, русня, чмоня. Мовознавці й журналісти наполягають на уживанні нейтральних назв, щоб достеменно окреслити, хто сьогодні воює проти України – не вигадані орки, а цілком реальні росіяни. Однак українці й надалі застосовують у мовленні емоційну лексику, щоб передати зневажливе ставлення до ворога, додати сил у боротьбі» [14, с.1].

Нового звучання набула лексема «окупанти» – це ті, хто беруть участь в окупації; загарбники [21, с.686]: *Металургійний комбінат «Азовсталь», розташований у взятому в облогу **російськими окупантами** Маріуполі...* (Interfax-Україна. 19.04.2022); ***Окупанти** продовжують безперешкодно вивозити з України до республіки білорусь награбовані транспортні засоби та інше майно* (ТСН. 03.04.2022); ***Російські окупанти** відмовилися від наступу на Сіверському і, частково, Слобожанському напрямках – Генштаб* (ТСН. 03.04.2022); *На київській Оболоні внаслідок обстрілу **російськими окупантами** горіли дві будівлі та вантажівка, є постраждалі* (Еспресо. 22.03.2022); ***Російські окупанти** знову скоїли воєнний злочин проти мирного населення України та завдали удару по житловому будинку в Запорізькій області* (Уніан.

19.03.2023); *Унаслідок авіаудару російськими окупантами загинула одна людина. Ще троє отримали поранення* (Еспreso. 22.03.2022).

Раніше лексемою «окупанти» послуговувались на позначення німецьких загарбників часів Другої світової війни. З'явилася також співзвучна слово «фашизм» лексема «рашизм», яка має яскраву негативну конотацію. В заголовку газети подибуємо: «В чому полягає особливість рашизму» (Gazeta.ua. 21.04.2022). Автор статті – відомий громадсько-політичний діяч В. Вовк пояснює рашизм як особливу тоталітарну ідеологію, особливу людиноненавистницьку політичну течію та практику. Таке визначення виводить аналізовану лексему за межі тільки воєнного дискурсу.

У «Словнику UA» натрапляємо на тлумачення лексеми рашизм або російський фашизм – «політична ідеологія та соціальна практика владного режиму Росії кінця XX – початку XXI століття, що базується на ідеях «особливої цивілізаційної місії» росіян, «старшості братнього народу», нетерпимості до елементів культури інших на родів; на тоталітаризмі й імперіалізмі радянського типу, використанні російського православія як моральної доктрини, на геополітичних інструментах впливу, насамперед енергоносіях для європейських країн, військової сили, стосовно країн, що входять до сфери впливу Російської Федерації» [Рашизм].

13 березня 2023 року зареєстровано Постанову Верховної Ради України «Про визначення існуючого в Російській Федерації політичного режиму як рашизму та засудження його ідеологічних засад і суспільних практик як тоталітарних та людоненавистницьких» (№9101), у якій засуджено «рашизм як ідеологію і практики, що лежать в основі державної політики російської федерації» [7].

Комісія журналістської етики подає такий коментар стосовно вживання термінів «рашизм», «рашисти» в ЗМІ: «В переважній більшості випадків ідеться про використання стилістично забарвлених синонімів до висловів «російсько-окупаційні війська», «російські загарбники», «військові країни-агресора» тощо. Використання таких слів у журналістському матеріалі жодним чином не дискримінує групу людей за національною ознакою. Йдеться не про приналежність до певної національності, а про приналежність до групи, яка є ворожою до українців, сповідує російсько-фашистську ідеологію та діє у відповідності з нею» (Детектор медіа. 27.05.2022).

Ще однією лексичною одиницею, що увійшла до мілітарного вокабуляру й також характеризує ворога, а тому має негативну конотацію, є лексема «орки». Вона не є абсолютно новою, а модифікована новим семантичним навантаженням, оскільки зустрічаємо її на сторінках творів Дж.Р. Толкіна, який назвав так армію злих міфічних істот. С. Грабовський у газеті «Gazeta.ua» (7 квітня 2022) пояснює, що «орки – це самоназва росіян», оскільки «у великій російській культурі» ще наприкінці 1990-х з'явилося ототожнення росіян із орками» [4].

Лексема «орки» є синонімом до словосполучень «російські загарбники», «російські військові»: *З початку повномасштабної війни в Україні, яка розпочалася 24 лютого, російські загарбники отримали позивний – орки. Зневажливо окупантів в Україні називають не лише мирні мешканці, а й високопоставлені політики у своїх зверненнях до громадян (Obozrevatel. 21.03.2022); Зараз орками російських військових називають не тільки жителі України, а й офіційні особи – мери міст, депутати і ближнє коло президента. Так само точно їх ідентифікують і за кордоном – в різних джерелах зарубіжних ЗМІ нескладно знайти таке визначення* (Уніан. 10.04.2022).

Реалії війни відбиті у розширенні значень слів, які чуємо в новинних випусках та у живому спілкуванні українців:

- **бавовна** (гра слів рос. хлопко́к і хлопо́к) – **вибухи**: В українському інформаційному просторі **вибухи**, які час від часу лунають у Росії, називають бавовною: Як бачимо, у Криму доволі неспокійно, постійні **бавовни** змусили близько 40 тис. росіян покинути півострів, хоч вони там жили як у себе вдома і все було дуже душевно (Факти. 19.08.2022); **«Бавовна на росії триває: безпілотник атакував аеродром у Курську (СтопКор. 06.12.2022); Також близько 17:00 було повідомлення про приліт біля нафтобази. Після «бавовни» в небо почали здійматися клуби диму (Zn.ua 04.02.2023); Слово «хлопок» є дуже невинним і навіть трохи дитячим. Це слово описує лише звук, який почули й цей «новояз» має такий самий підтекст: «це лише звук, лише «хлопок», не переживайте. Воно не має таких негативних конотацій, як слово «вибух», що асоціюється зі зруйнуваннями та смертями. Російські ЗМІ так часто використовують цей «новояз», що український інфопростір навіть жартує та створює мему, про те, що в Белгороді було чути дуже потужну «бавовну» (російською – «хлопок»)** (Медіакритика. 06.06.2022);
- **град** – реактивна система залпового вогню: Біійці ЗСУ захопили російську вантажівку зі снарядами до **реактивної системи залпового вогню «Град»** (ШоТам. 09.08.2022);
- **розтяжка** – вибуховий пристрій: Одним з найпростіших і найпопулярніших способів є так звана **«розтяжка»**, коли до кільця гранати прив'язують тонкий малопомітний шнурок (вусики на кільці при цьому відгинають, щоб воно легко вискакувало), а інший кінець шнура кріплять до нерухомого предмету (дерево, кілок), якщо **розтяжка** розрахована на те, що її зачеплять ногою, або ж до рухомого, наприклад двері, тоді вона спрацьовує при їх русі [13]; Зазвичай **розтяжка** – це тонкий малопомітний дрот, при зачепленні якого вибуховий пристрій детонує (Українська правда. 13.05.2022).

Окрему групу лексичних нововведень у мілітарному дискурсі становлять назви зброї: «Байрактар», «Джавелін», «NLAW», «Мопед», «Пелюстка» та ін., яким притаманна висока частотність уживання.

Для порівняння в «Етимологічно-семантичному словнику української мови» Івана Огієнка: «Оружжє – мѣч, бронь, зброя, дарда, бост, стрѣла, потѣск, копя, древце, волочня, галябарт, рогаatina» [16, с.92].

Звернімо увагу на те, що Іван Огієнко зброю тлумачить як «технічні смертоносні засоби мілітарної боротьби» [16, с.92], при цьому використовує лексему «мілітарний» як синонім до слова «воєнний».

Сучасні суспільні реалії зумовлюють дещо відмінні сприйняття, тлумачення і мотивація назв сучасної зброї:

- **«Байрактар» (Bayraktar TB2)** – це ударний оперативно-тактичний безпілотний літальний апарат: *Тим часом говорять, що бачили провідника українських націоналістів Степана Бандеру на «Байрактарі» у Чорнобайці, ...* (Gazeta.ua. 23.03.2022); *Розвідувально-ударні дрони Bayraktar TB2, які постачаються з Туреччини, дуже добре зарекомендували себе у бою з російськими окупантами* (ТСН. 09.03.2022); *Вперше в бойових діях дрон «Байрактар» використали під час обстрілу окупантами села Гранітне, що на Донеччині* (ТСН. 09.03.2022); *Українська армія дає гідну відсіч ворогу. Знищувати ворожу техніку їй допомагає і озброєння, отримане від країн-партнерів. Одним із таких є безпілотник Bayraktar* (Факти. 22.06.2022);
- **«Джавелін» (Javelin)** – це переносний протитанковий ракетний комплекс: *Проти військової техніки окупантів ЗСУ використовують, зокрема, про-*

титанкові системи **Javelin** (ТСН. 09.03.2022); *За нами в тилу весь цивілізований світ. Російські ракети закінчатся, а українські джавеліни ніколи* (Gazeta.ua. 12.04.2022).

- **NLAW** (Next Generation Light Anti-tank Weapon) – це шведська переносна протитанкова керована ракета: *Проти військової техніки окупантів ЗСУ використовують зокрема протитанкові системи NLAW* (ТСН. 09.03.2022).
- **«Мопед»** – іранський дрон-камікадзе: *Летюча балалайка та повітряний мопед. Такими назвами нарекли одесити ворожу зброю після низки атак іранських дронів-камікадзе* (5.ua. 28.09.2022); *На світанку бійці ДПСУ помітили «мопед», який росіяни запустили з Криму* (Gordon.ua. 19.10.2022); *Ворожий мопед, залучений з території окупованого Криму, знищили бійці Прикордонної служби* (Корреспондент.net. 19.10.2022).

Військовий експерт Олег Жданов іранські дрони-камікадзе Shahed-136 тлумачить так: «По-народному їх називають “мопедами” через особливий звук, який вони видають у повітрі. Він схожий на роботу двигуна мопеда» (ТСН. 05.10.2022).

«Пелюстка» (ПФМ-1) – протипіхотна фугасна міна: *З кінця липня вулиці окупованого Донецька усіяні мінами ПФМ-1 «Пелюстка». «Міни-пелюстки», або, як їх ще називають, «міни-метелики» – це протипіхотна фугасна міна це радяньського періоду. Вони встановлюються на ґрунт тільки засобами дистанційного мінування – касетний снаряд може містити від 36 до 72 мін.* (Дом. 08.08.2022).

Іншу групу становлять дієслова, утворені від власних назв: антропонімів, топонімів і подібні, наприклад:

- **байрактарити, енлоїти, джавелінити, стінгерити, хаймарсити** (синоніми, утворені від назв сучасної зброї) – нищити ворога, ходити на полювання, партизанити;
- **кадирити** (від антропоніма Кадиров – прізвище чинного глави Чеченської Республіки) – видавати бажане за дійсне;
- **макронити** (від антропоніма Макрон – прізвище чинного Президента Франції) – мати стурбований вигляд, усім це показувати, але нічого насправді не робити; мотивоване специфічною поведінкою Еммануеля Макрона в перші місяці війни;
- **шойгувати** (від антропоніма Шойгу – прізвище чинного Міністра оборони РФ) – вдавати, що все добре, коли це не так.
- **чорнобаїти** (від топоніма Чорнобаївка – назва населеного пункту, де російські війська понесли величезні втрати в живій силі та техніці кільканадцять разів, не змінюючи місце дислокації) – постійно робити одне й те ж, не отримуючи результату;
- **українити** (від топоніма Україна) – дати жорстку відповідь на невиправдані дії.

Особливої уваги заслуговує той факт, що дедалі частіше в медійному просторі спостерігаємо гендерну симетрію щодо чоловіків та жінок, які служать у ЗСУ: *«Стримуючи дії Росії, наші захисники та захисниці підводять керівництво Росії до простої та логічної думки – треба говорити», – цитує В. Зеленського газета «День» (25 березня 2022); Наші мужні захисники та захисниці боронять рідну країну. Вони відвоюовують у ворога нашу землю, щоб у всіх містах України майоріли українські прапори, щоб наша рідна Україна була єдиною, незалежною та вільною країною* (День. 25.03.2022);

Ми неймовірно вдячні усім захисникам і захисницям за наше життя, за те що боронять нашу з вами землю і всю неньку Україну. За наші мирні світанки, за наші дні, за кожен вечір та кожну ніч! [28]; Наші неймовірні захисники та захисниці – це гордість, витримка та міць усієї України! [28]; Наші захисники та захисниці – саме та найсильніша зброя, проти якої не ворогу не встояти. Сповнені нечуваної відваги, сміливості, сили духу та любові до Батьківщини. Які щосили відвойовують незалежність та цілісність України, зі зброєю в руках знищують окупантів та стають на захист кожного українця [9]; 3 24 лютого захисники і захисниці відважно боронять нашу землю, доводячи усьому світу, що Українська нація – незламна, сильна і незалежна! [10]; Наші захисники та захисниці і сьогодні ціною власного життя і здоров'я, недоспаних ночей незламною стіною стоять на варті нашої безпеки та миру, свободи української держави та її незалежності [11].

Гендерно маркована лексика характеризується позитивною конотацією щодо обох статей. Водночас гендерну зрівноваженість спостерігаємо у мові ЗМІ й щодо представників ворожих сил. Так зустрічаємо лексеми орки, орчихи або орчині, проте всі вони мають негативну конотацію, що і є цілком зрозумілим: **Орчині** намажуть губи краденою червоною помадою шанель. Намалюють вії Діором, який муж намародерив десь в ірпінській хатці (Високий замок. 04.04.2022); **Орчиня** з червоними губами від краденої помади шанель кацає на руках маленьке орченя у пеленці і георгіївській стрічці. Коли йому стукне 18, воно стане новим добитчиком і піде за новими парфумами, помадами і сковорідками... (Високий замок. 04.04.2022).

Висновки. Аналіз сучасних україномовних ЗМІ щодо вживання мілітарної лексики дав змогу виявити основні тенденції її розвитку. Словник військовиків поповнюється як новими словами, особливо щодо назв зброї, так і шляхом набуття лексемами нових значень. Другий спосіб стосується слів на позначення учасників конфлікту. Продуктивним також є поповнення лексичної системи за рахунок словотворення, особливо відіменникового, що засвідчує не стільки значущість процесів та дій, а саме пряму номінацію явищ. Перспективним вважаємо вивчення змін у структурі концепту «Війна» упродовж як останнього століття, так і, власне, з 2014 року й дотепер.

Список використаних джерел і літератури:

1. Балабін В.В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец.: 10.02.16 «Перекладознавство». Київ, 2002. 24 с.
2. Башук А. Особливості реалізації військово-патріотичного дискурсу (на матеріалі Facebook-сторінки Президента України Петра Порошенка). *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5. Vyd. 2. С. 260-266.
3. Гуржій О.І., Пилявець Р.І. Проблемні питання сучасної української воєнної термінології. *Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття*. Київ, 2004. С. 6-8.
4. Грабовський С. Виявляється, орки – це самоназва росіян. URL: <https://gazeta.ua/blog/56858/viyavlyayetsya-oriki-ce-samonazva-rosiyan>
5. Денисов В. Н. Війна. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Війна>
6. День захисника та захисниць України. URL: <https://radabershad.gov.ua/news/community/3646--den-zahisnika-ta-zahisnic-ukrajni-.html>
7. Депутати пропонують офіційно визнати політичний режим в росії як рашизм. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/218128_deputati-proponuyut-oftsyno-viznati-poltichnij-rezhim-v-ros-yak-rashizm

8. Зайцева М. О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 9. Київ, 2013. Вип. 10. С. 96-102.
9. 3 Днем захисника та захисниць України! URL: <https://diam.gov.ua/news/z-dnem-zakhysnyka-ta-zakhysnyts-ukrainy>
10. 3 Днем захисників та захисниць України! URL: https://uhe.gov.ua/media_tsentr/povuny/z-dnem-zakhisnikiv-i-zakhisnic-ukraini
11. 3 Днем захисників та захисниць України! URL: <https://www.cherkasyoblenergo.com/povuny/2757-z-dnem-zahisnikiv-i-zahisnic-ukrajini.html>
12. Калиняк О.Т. Військовий дискурс в уявленнях жителів Львова про сучасні громадські організації. *Український соціум*. 2019. №1. С. 62-72.
13. Княжик О. Як розпізнати вибуховий пристрій. URL: <http://safe-city.com.ua/yak-rozpriznaty-vybuhovuj-prystrij/>
14. Ладиняк Н., Сукаленко Т., Беркещук І. «Рідна мова – найголовніший ґрунт, на якому духовно зростає й цвіте нація» (Іван Огієнко). *Подільанин*. 16.02.2023. №7 (1696). С. 1, 4. URL: <https://podolyanin.com.ua/suspilstvo/62997/>
15. Огієнко І. (Митрополит Лларіон). Етимологічно-семантичний словник української мови: у 4 т. / за ред. Ю. Мулика-Луцика. Вінніпег: Товариство «Волинь», 1979. Т. 1: А-Д. 365 с.
16. Огієнко І. (Митрополит Лларіон). Етимологічно-семантичний словник української мови: у 4 т. / за ред. Ю. Мулика-Луцика. Вінніпег: Товариство «Волинь», 1982. Т. 2: Е-Л. 399 с.
17. Пилявець Р.І. Війна. *Енциклопедія сучасної України* / редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. URL: <https://esu.com.ua/article-34448>
18. Погонєць В.В. Особливості англомовного військового дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Філологія». Одеса: МГУ, 2019. №39. Т. 2. С. 67-70.
19. Погонєць В.В. Поповнення військової лексики та фразеології англійської мови: лінгвальний та соціолінгвальний параметри»: дис. ... канд. філ. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови (Філологічні науки)». Запоріжжя, 2019. 224 с.
20. Рашизм. *Словник УА*. URL: <http://surl.li/mlloo>
21. Словник синонімів української мови. URL: <http://surl.li/mlloz>
22. Словник української мови: в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/>
23. Стаднік І.О. Лінгвістична відповідність понять «воєнний» дискурс vs «військовий» дискурс. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. Vol. IV (22). Issue 99. P. 63-66.
24. Стаднік І.О. Поняттєвий компонент концепту WAR/ВІЙНА як об'єкт перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2016. Вип. 62. С. 313-316.
25. Сукаленко Т.М., Сірант А.М. Тенденції розвитку мілітарної лексики в сучасному медійному дискурсі. *Фінанси, економіка, право vs війна: збірник тез Міжнародного конгресу* (м. Ірпінь, 27 квітня 2022 р.). Ірпінь: Державний податковий університет, 2022. С. 289-293.
26. Сукаленко Т.М., Шпетна С.А. Функціонування військового дискурсу в сучасному комунікативному просторі. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2023. Вип. № 1. С. 96-102.
27. Ткаченко Т. Мілітарний зріз малої прози Юліяна Мовчана. *Філологічний дискурс: зб. наук. праць*. 2016. Вип. 4. С. 165-172.
28. 14 жовтня, у день Покрови Пресвятої Богородиці, Україна святкує день Захисника та Захисниць України і день Українського Козацтва. URL: <https://solonyanska-gromada.gov.ua/news/1665697479/>

29. Що таке «міни-пелюстки» і хто їх розкидає по Донецьку: інтерв'ю з Павлом Лисянським. URL: <https://kanaldom.tv/shho-take-miny-pelyustky-i-hto-yih-rozkydaye-po-doneczku-intervyu-z-pavlom-lysyanskym/>
30. Яворська Г.М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети*. Серія: Політика. 2016. № 4. С. 41-48.

References:

1. Balabin, V.V. (2002). Suchasnyi amerykanskyi viiskovyi slenkh yak problema perekladu [Contemporary American military slang as a translation problem]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: spets.: 10.02.16 «Perekladoznavstvo». Kyiv. 24 s. [in Ukr.].
2. Bashuk, A. (2018). Osoblyvosti realizatsii viiskovo-patriotychnoho dyskursu (na materialy Facebook-storinky Prezydenta Ukrainy Petra Poroshenka) [Peculiarities of the implementation of the military-patriotic discourse (on the material of the Facebook page of the President of Ukraine Petro Poroshenko)]. *Evropský politický a právni diskurz*. Sv. 5. Vyd. 2. S. 260-266. [in Ukr.].
3. Hurzhii, O.I., Pyliavets, R.I. (2004). Problemni pytannia suchasnoi ukrainskoi voiennoi terminologii [Problematic issues of modern Ukrainian military terminology]. *Voenni konflikty druhoi polovyny XX stolittia*. Kyiv. S. 6-8. [in Ukr.].
4. Hrabovskiy, S. Vyavlyayetsia, orky – tse samonazva rosiyan [It turns out that the orcs are the self-name of the Russians.]. URL: <https://gazeta.ua/blog/56858/viyavlyayetsya-orke-ce-samonazva-rosiyan>. [in Ukr.].
5. Denysov, V.N. (2023) Viina. [War] *Velyka ukrainska entsyklopediia*. URL: <https://vue.gov.ua/Війна>. [in Ukr.].
6. Den zakhysnyka ta zakhysnyts Ukrainy. [Ukrainian defender-heroes and defender-heroes Day]. URL: <https://radabershad.gov.ua/news/community/3646--den-zahisnyka-ta-zahisnic-ukrajini-.html>. [in Ukr.].
7. Deputaty proponuiut ofitsiino vyznaty politychnyi rezhym v rosiyi yak rashyzm. [Deputies propose to officially recognize the political regime in russia as racism]. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/218128_deputati-proponuyut-ofitsynoviznati-poltichniy-rezhim-v-ros-yak-rashizm. [in Ukr.].
8. Zaitseva, M.O. (2013). Osoblyvosti perekladu terminiv u tekstakh na viiskovu tematyku [Peculiarities of translation of terms in texts on military topics]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova*. Kyiv. Vyp. 10. Seriya 9. S. 96-102. [in Ukr.].
9. Z Dnem zakhysnyka ta zakhysnyts Ukrainy! [Happy Defenders of Ukraine Day!]. URL: <https://diam.gov.ua/news/z-dnem-zakhysnyka-ta-zakhysnyts-ukrainy> [in Ukr.].
10. Z Dnem zakhysnykiv ta zakhysnyts Ukrainy! [Happy Defenders of Ukraine Day!]. URL: https://uhe.gov.ua/media_tsent/novyny/z-dnem-zakhisnykiv-i-zahisnic-ukraini. [in Ukr.].
11. Z Dnem zakhysnykiv ta zakhysnyts Ukrainy! [Happy Defenders of Ukraine Day!]. URL: <https://www.cherkasobleenergo.com/novyny/2757-z-dnem-zahisnykiv-i-zahisnic-ukrajini.html>. [in Ukr.].
12. Kalyniak, O.T. (2019). Viiskovyi dyskurs v uivlenniakh zhyteliv Lvova pro suchasni hromadski orhanizatsii [Military discourse in the ideas of Lviv residents about modern public organizations]. *Ukrainskyi sotsium*. Vol. 1. S. 62-72. [in Ukr.].
13. Kniazhyk, O. Yak rozpoznyaty vybukhovyi prystrii. [How to recognize an explosive device]. URL: <http://safe-city.com.ua/yak-rozpoznyaty-vybukhovyi-prystrii>. [in Ukr.].
14. Ladyniak, N., Sukalenko, T., Berkeshchuk, I. (2023). «Ridna mova – naiholovnishyi grunt, na yakim dukhovno zrostaie i tsvite natsiia» (Ivan Ohienko). [«Native language is the most important soil on which a nation spiritually grows and blossoms» (Ivan Ohienko)]. *Podolianyn*. 16.02.2023. Vol. 7 (1696). S. 1, 4. URL: <https://podolyanin.com.ua/suspilstvo/62997>. [in Ukr.].
15. Ohienko, I. (1979). Etymolohichno-semantychnyi slovnyk ukrainskoi movy [Etymological-semantic dictionary of Ukrainian language]. Vinnipch: Volyn. Vol. 1: A-D. 365 s. [in Ukr.].

16. Ohienko, I. (1982). Etymolohichno-semantychnyi slovnyk ukrainskoi movy [Etymological-semantic dictionary of Ukrainian language]. Vinnipeh: Volyn. Vol. 2: E-L. 399 s. [in Ukr.].
17. Pyliavets, R.I. (2005) Viina / *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [War / Encyclopedia of Modern Ukraine]* / redkol.: Dziuba, I.M., Zhukovskiy, A.I., Zhelezniak, M.H. [ta in.]; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. URL: <https://esu.com.ua/article-34448>. [in Ukr.].
18. Pohonets, V.V. (2019). Osoblyvosti anhlomovnoho viiskovoho dyskursu [Peculiarities of English-language military discourse]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Serii: «Filolohiia». Odesa: MHU. №39 Vol. 2. S. 67-70. [in Ukr.].
19. Pohonets, V.V. (2019) Popovnennia viiskovoi leksyky ta frazeolohii anhliiskoi movy: linhvalnyi ta sotsiolinhvalnyi parametry [Replenishment of military vocabulary and phraseology of the English language: linguistic and sociolinguistic parameters]: dys. ... kand. fil. nauk: spets. 10.02.04 «Hermanski movy (Filolohichni nauky)». Zaporizhzhia. 224 s. [in Ukr.].
20. Rashyzm. [Racism] *Slovnyk UA*. URL: <http://surl.li/mlloo>. [in Ukr.].
21. Slovnyk synonimiv ukrainskoi movy [Dictionary of synonyms of the Ukrainian language]. URL: <http://surl.li/mlloz>. [in Ukr.].
22. Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]: v 11 t. URL: <http://sum.in.ua>. [in Ukr.].
23. Stadnik, I.O. (2016). Linhvistychna vidpovidnist poniat «voiennyi» dyskurs vs «viskovyi» dyskurs [Linguistic correspondence of the concepts «military» discourse vs «military» discourse]. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Vol. IV (22). Issue: 99. P. 63-66. [in Ukr.].
24. Stadnik, I.O. (2016). Poniattieviy komponent kontseptu WAR/VIINA yak ob'iekt perekladu [Conceptual component of the WAR concept as an object of translation]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii «Filolohichna». 62. S. 313-316. [in Ukr.].
25. Sukalenko, T.M., Sirant, A.M. (2022). Tendentsii rozvytku militarnoi leksyky v suchasnomu mediinomu dyskursi [Trends in the development of military vocabulary in modern media discourse]. *Finansy, ekonomika, pravo vs viina: zbirnyk tez Mizhnarodnoho konhresu* (m. Irpin, 27 kvitnia 2022 r.). Irpin: Derzhavnyi podatkovyi universytet. S. 289-293. [in Ukr.].
26. Sukalenko, T.M., Shpetna, S.A. (2023). Funktsiiuvannia viiskovoho dyskursu v suchasnomu komunikativnomu prostori [The functioning of military discourse in the modern communicative space]. *Acta Paedagogica Volyniensis*. Vol. 1. P. 96-102. [in Ukr.].
27. Tkachenko, T. (2016). Militarnyi zriz maloi prozy Yuliana Movchana. [A military cut of short prose by Yulian Movchan]. *Filolohichni dyskurs: zb. nauk. prats*. Vyp. 4. S. 165-172. [in Ukr.].
28. 14 zhovtnia, u den Pokrovy Presviatoi Bohorodytsi, Ukraina sviatkuie den Zakhysnyka ta Zakhysnytsi Ukrainy i den Ukrainskoho Kozatstva. [On October 14, on the day of the Intercession of the Most Holy Theotokos, Ukraine celebrates the day of the defender-male and defender-females of Ukraine and the day of the Ukrainian Cossacks]. URL: <https://solonyanska-gromada.gov.ua/news/1665697479/> (data zvernennia: 16.03.2023). [in Ukr.].
29. Shcho take «miny-peliustky» i khto yikh rozkydaie po Donetsku: interv'iu z Pavlom Lysianskym. [What are «petal mines» and who scatters them around Donetsk: interview with Pavel Lysyansky]. URL: <https://kanal-dom.tv/shho-take-miny-pelyustky-i-hto-yih-rozkydaye-po-doneczku-intervyu-z-pavlom-lysiansky>. [in Ukr.].
30. Yavorska, H.M. (2016). Hibraydna viina yak dyskursyvnyi konstrukt [Hybrid war as a discursive construct]. *Stratehichni priorytety*. Serii: *Polityka [Strategic priorities. Political series]*. Vol. 4. S. 41-48. [in Ukr.].

Tetiana Sukalenko, Nataliia Ladynyak

THE BASIC TRENDS AND PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF MILITARY VOCABULARY IN MODERN UKRAINIAN-LANGUAGE MASS MEDIA

The article deals with identifying and characterizing of the main trends and prospects for the development of military vocabulary in modern mass media.

A review of the Ukrainian scientists' works on the study of the professional vocabulary of military personnel, military terminology, etc. was carried out. Attention is focused on the fact that linguists use the concepts of «military discourse» and «war discourse».

In the modern realities of the language space of Ukrainians, linguists distinguish two types of military discourse – formal and informal.

The concept of war discourse is more comprehensive in terms of verbal and non-verbal means of expression. The work emphasizes that the communicative situation of war discourse is specific and may be limited in time, since with the end of hostilities, part of the vocabulary may fall out of use due to the lack of need to nominate events, phenomena and objects related to the war.

With the beginning of the war in Ukraine in 2022, the dictionary of military lexicon was replenished with both new lexemes and those that have already existed before, but now have acquired different meanings.

With the beginning of the large-scale Russian invasion, the tendency to write proper names, associated with the aggressor country, with a lowercase letter spread: Russia/russia, Moscow/moscow, RF/rf, Putin/putin:

The lexeme «occupiers» acquired a new sound – these are those who participate in the occupation; the invaders.

Previously, the lexeme «occupiers» was used to denote the German invaders during the Second World War. The lexeme «racism», which has a bright negative connotation, also appeared, consonant with the word «fascism».

The lexeme «orcs» («russian invaders», «russian military») has entered the military vocabulary, which is modified by a new semantic load, as we fix it on the pages of J.R. Tolkien's works, who named the army of evil mythical creatures as such.

The reality of the war is reflected in the expansion of the meanings of words that appear in news releases, live communication of Ukrainians: cotton, hail, stretching, etc.

A separate group of lexical innovations in the military discourse are the names of weapons: «Bayraktar», «Javelin», «NLAW», PFM-1 (anti-personnel high-explosive mine) «Petal», which are characterized by a high frequency of use.

Another group consists of verbs formed from proper names: anthroponyms, toponyms, and the like: bayraktaryty, enloity, javelinity, stingerity, haimarsyty, kadyryty, macronyty, ukraiinyty, chornobaiity.

Military slang is spreading in everyday use: digit, pixel (color of military clothing), pokemon, flies, oars (types of weapons), etc.

In the media space, we observe gender symmetry in relation to men and women who serve in the Armed Forces. Gender-marked vocabulary is characterized by a positive connotation for both sexes. At the same time, we observe gender balance in the language of mass media and in relation to representatives of enemy forces but these are with the negative connotation.

The vocabulary of the military is replenished both with new words, especially regarding the names of weapons, and by the acquisition of new meanings by lexemes. The second way concerns the words used to designate the participants in the conflict. It is also productive to replenish the lexical system due to word formation, especially the nominative, which proves not so much the significance of processes and actions, but rather the direct nomination of phenomena. We consider it promising to study the

changes in the structure of the concept of «War» both during the last century and, in fact, from 2014 until now.

Key words: military vocabulary, war, discourse, media text, modern Ukrainian-language mass media.

Отримано: 14.10.2023 р.

УДК 811.161.2'367.52'42«18»-11

DOI: 10.32626/2309-7086.2023-20.127-132

Ольга Турко

ORCID 0000-0002-4178-0483,

*кандидат філологічних наук, завідувач, доцент к
афедри філологічних дисциплін початкової та дошкільної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ФУНКЦІЙНО-ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ СТРУКТУРИ РЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У МОВОЗНАВЧІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті на основі мовознавчих праць І. Огієнка визначено синтаксичні параметри структури речень української мови у функційно-граматичному аспекті. Проаналізовано погляди мовознавця щодо моделі речення, інтонації як визначальної реченнєвої ознаки, порядку слів у реченні.

Ключові слова: функційно-граматичний аспект речення, інтонація, комунікативна парадигма, структура речення, предикат.

Постановка проблеми. Структура речень становить певні моделі організації мови, членує мовний потік, передбачає синтаксичні відношення, значення та функції. У сучасній лінгвістиці учені розглядають у структурі речення «три ланки: денотативне значення (власне ситуація, подія, відображена реченням); інформативне чи пропозитивне значення, що становить його семантичну структуру; інтерпретаційне значення, що репрезентує денотат речення» [2, с.7]. Водночас речення можна звести до обмеженої кількості типових моделей, які виділяються за властивими їм структурними ознаками [9, с.324].

Структурування реченнєвих компонентів відбувається відповідно до закономірностей порядку слів як наскрізного синтаксичного поняття. «Лінгвістичний аналіз мовних одиниць, понять, категорій прямо або опосередковано торкається питання порядку слів у реченні української мови, відтак теорія порядку слів проливає світло на їхню синтаксичну сутність» [10, с.209].

Ваговий внесок у дослідження особливостей структури речень української мови у формально-граматичному аспекті відображено у мовознавчій спадщині І. Огієнка, а також О. Потєбні, С. Смаль-Стоцького та Ф. Гартнера, В. Сімовича, О. Панейка, В. Матезіуса, Ф. Данеша, Я. Фірбаса, Й. Містріка та ін. Праці цих слов'янських мовознавців визначають засадничі вектори розвитку формально-синтаксичної парадигми аналізу мовних понять, явищ та частково комунікативної.

Мета дослідження – проаналізувати синтаксичні параметри структури речень української мови у функційно-граматичному аспекті.